

ЩОДО ПРОБЛЕМ ВТІЛЕННЯ ПОЛІТИКИ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ В ДОБУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: СВІТОВІ ТА УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ

Гордієнко А.В.

Чорноморський державний університет імені Петра Могили

Дана стаття присвячена вивченню та узагальненню основних проблем та перешкод на шляху втілення політики мультикультуралізму. Автором аналізуються міжнародний та український досвід. Крім того, у статті надаються прогнози щодо перспектив становлення даної політики на українських та світових теренах.

Ключові слова: мультикультуралізм, міграція, Україна, політика, глобалізація.

Актуалізація проблематики, пов'язаної з культурним плюралізмом і реалізацією різних моделей мультикультурної політики значною мірою зумовлена економічними і політичними перетвореннями, спричиненими глобалізаційними процесами. Адже глобалізація веде до постійного розширення взаємодії між різними людьми, групами та спільнотами. На початку XXI століття світ однаково потребує як підвищення поваги до розмаїття, так і зміцнення єдності.

Саме тому нині, щоб стати повноцінними членами суспільств, побудованих на різноманітті, сприймати і втілювати загальнолюдські цінності толерантності і поваги до прав людини, індивіди повинні вийти за жорсткі рамки своєї ідентичності. Так, в умовах глобалізації все більшого значення набуває формування мультикультурної єдності, і окрема культурна ідентичність може бути перешкодою в процесі комунікації, адже в ній є певне обмеження, засноване на особливостях тієї чи іншої культури.

Теорію мультикультуралізму, що отримала свій розвиток саме у західному суспільно-політичному дискурсі, можна вважати одним зі специфічних проявів глобалізаційних процесів, тобто їх відображенням у сучасній науці. Щодо наукових розробок, присвячених виявленню багаторівневої сутності поняття «мультикультуралізм», варто відзначити таких західних авторів, як: С. Бенхабіб, У. Кімліка, Р. Ле Кодіак, Ч. Кукатас, Дж. Ролз, Е. Сміт, Ч. Тейлор, Р. Терборн, Ю. Хабермас та інші. Саме ці дослідники у межах своїх переважно філософських концепцій заклали підґрунтя для подальшого визначення вказаного феномену та, у подальшому, виявлення таких його різновидів, як «м'який» та «жорсткий» мультикультуралізм.

Варто відзначити, що глобалізація – це процес, що в значній мірі визначає історичний розвиток XXI століття. Багато дослідників бачать його витоки в ще у давнині, відносячи до них об'єднання людей у світові імперії, багатонаціональні держави тощо. Крім того, глобальність в різні часи втілювалася у повсюдному поширенні знань, технічних і технологічних нововведень, світових релігій [1].

Водночас, незважаючи на численну кількість публікацій щодо означеної проблематики, чимало труднощів і протиріч пов'язані з неточністю та розмитістю розуміння і тлумачення феномена глобалізації на категоріальному рівні. Адже питання вияву закономірностей і тенденцій глобалізації, оцінка ступеня її невідворотності й корисності для світової спільноти, пошук засобів, ідей, норм та інститутів, що здатні пом'якшити соціальні протиріччя і конфлікти, якими вона супроводжується, й дотепер чітко не розроблені науковою спільнотою

[2, с. 327]. Єдине, в чому дослідники нині загалом дійшли згоди, це те, що глобалізація виявляється, насамперед, у значному ускладненні світу, стиранні меж між зовнішньою та внутрішньою політикою, економікою. Сучасна глобалізація є незавершеним процесом, а її нерівномірний розвиток супроводжується різного роду контртенденціями та суперечливими суміжними явищами. Водночас більшість авторів вважає, що глобалізація сьогодні постає перед нами, як неминучий етап історичної динаміки.

Отже, основним завданням даної статті є вивчення та узагальнення проблемних аспектів становлення мультикультурної політики саме у добу глобалізації.

Очевидно, що політика мультикультуралізму та її принципи в кожній окремо взятій країні у своєму розвитку мають враховувати тенденції глобалізації. Адже, в той час як мультикультурні стратегії формують суспільство де культурні кордони будуть визнаватися, глобалізація веде до розмивання цих кордонів, в результаті чого можуть виникати гострі міжетнічні конфлікти (Пакистан та Бангладеш, Палестина та Ізраїль).

Треба зазначити, що у XXI столітті, окремі групи суспільства повинні мати право вибирати шлях, який відповідає їхнім історичним традиціям і майбутнім амбіціям цивілізованого розвитку. Особливої важливості це набуває в разі якщо світове співтовариство рухається у напрямку демократії, визнаючи реальну полікультурність, що спостерігається нині в багатьох країнах світу. Незважаючи на суперечливі оцінки мультикультуралізму, його основні ідеї та принципи вже фактично втілені в багатьох державах світу.

У даному форматі під терміном «глобалізація» дослідники розуміють розширення, поглиблення та прискорення взаємозв'язків у світовому просторі в усіх аспектах стосунків людського життя. Глобалізація, таким чином, являє собою ідею інтегрованості держав у світове співтовариство та їх спільного розвитку.

З-поміж усіх її різновидів в даному контексті найважливішою виступає культурна глобалізація, що безпосередньо стосується міжкультурних відносин та взаємодій в межах світової системи. Так, культурна глобалізація – це інтенсивний, хоча і не завжди еквівалентний культурний обмін між людськими спільнотами, обумовлений небувалим розвитком засобів комунікації в сучасному світі, а також постійними переміщеннями (легальними і нелегальними) світом величезних мас людей, які вже не замкнуті в просторі тільки своєї культури.

Специфікою сьогодення є те, що західні дослідники нині зазначають про важливість підвищення інтересу до локального на тлі тенденцій до глобального. В даному аспекті, локальне має

відродитися і розумітися як аспект глобально-го. Німецький вчений У. Бек виокремлює чотири основні способи сприйняття людьми в локальних культурах глобального культурного змісту:

- 1) повстання;
- 2) паралельне співіснування;
- 3) пасивна інтеграція;
- 4) автентичне засвоєння [3].

Враховуючи те, що етнокультурним групам властива реакція на будь-які тенденції розвитку людських спільнот, особливо якщо це світові, останнім часом все частіше говориться про формування так званих «глокальних» культур, які не прив'язані ні до місця, ні до часу. Крім того, важливим аспектом є збереження культурної єдності в умовах глобалізації. Тут перетинаються два феномени – глобалізація і мультикультуралізм. Процес глобалізації актуалізував проблему збереження своєї культурної ідентичності. Саме завдяки небезпеці її втрати, що позначилася в глобалізованому світі, багато хто вперше усвідомив існування своєї власної культурної ідентичності. На практиці політика мультикультуралізму намагається відповідати на виклики та адаптуватися до глобалізаційних процесів, проте саме локальний рівень функціонування тих чи інших суспільств є для мультикультуралізму найважливішим. Конфліктність загострюється, коли глобалізаційні процеси пересікаються із слабкими (недосконалими) механізмами впровадження політики мультикультурної демократії на місцях.

Відповідно, одним з найбільш актуальних питань, що стоїть сьогодні перед ліберальною демократією є проблема ефективності політичного регулювання етнокультурного розмаїття в багатонаціональних країнах. Культурні меншини все частіше вимагають суспільного визнання їх самобутності, більшої свободи, можливості реалізовувати свої особливі культурні практики та захищати свої права та свободи. У відповідь на ці вимоги, держави змушені створювати нові механізми регулювання міжнаціональних проблем та суперечностей, що потенційно ведуть до латентної небезпеки всередині суспільства.

Демократія, що історично реалізувалася як одна з найбільш бажаних форм правління, теоретично здатна забезпечувати захист прав як окремої особистості, так і етнокультурних меншин. Однак нині все частіше постає проблема бездієвості та неефективності виконання ліберально-демократичними режимами різних країн своїх функцій стосовно гармонізації культурного розмаїття та підтримання стабільності й цілісності суспільства за умов поліетнічності. Виходячи з цих позицій, нагальною постає проблема в існуванні демократії з більш широким визнанням суспільного розмаїття.

Дійсно, світова практика підтверджує, що багато культурних меншин в окремих країнах чинять опір нелояльній культурній політиці та прагнуть досягнення можливостей реалізації своїх суспільно-політичних прав та долучення до процесу прийняття політичних рішень у суспільстві. Таким чином, зародження та швидка популяризація концепції «мультикультурної демократії» є досить обґрунтованими. Адже вона має на меті не подолання, а власне регулювання міжетнічних конфліктів, і є більш адекватною та дієвою відповіддю на виклики сучасного суспільства.

Вже на початку ХХІ століття вчені висувають різні варіанти інтерпретації цього суперечливого поняття. Дослідженням даного питання займають-

ся сучасні автори, серед яких: І. Берлін, Дж. Д'юї, У. Кімліка, В. Малахов, А. Маррі та ін. Так, Т. Флейнер у роботі «Конституційна демократія в мультикультурному та глобалізованому світі» визначає формою нової мультикультурної держави саме демократичну [4, с. 344]. А. Маррі у праці «Мультикультурна демократія: щодо кращої демократії» пише про те, що мультикультурна демократія поєднує в собі та сполучає соціально-економічне, політичне та культурне розмаїття та є більш досконалою, ніж всі інші різновиди демократії, розроблені раніше [5].

Проаналізувавши їх погляди, можна запропонувати таке визначення: мультикультурна демократія – це є теоретико-прикладна модель політичної системи держави, яка не є статичною і постійно еволюціонує, для якої характерними є демократичні інститути прийняття рішення в умовах культурного, політичного, ідеологічного, релігійного та мовного плюралізму. Принципово, що вона включає не лише політику, направлену на вирішення наслідків розколу між культурами. Мультикультурна демократія спрямовує свої зусилля головним чином на те, щоб ці відмінності не ставали небезпечними у майбутньому.

Водночас, вже сьогодні стає очевидним той факт, що не всі культурні відмінності стануть частиною глобальної культури. Про це говорить У. Еко, проводячи паралелі між теперішнім часом і Середньовіччям, бо й тоді, і зараз відбулося грандіозне культурне змішання [6]. Він відзначає, що в сучасній Європі відбувається міграція, порівняна з ранньою індоевропейською міграцією зі Сходу на Захід або ж із вторгненням варварів в Римську імперію та утворенням романо-германських держав. Років через сто, вважає У. Еко, Європа може стати «континентом кольорових». Це ще одна причина, через яку треба бути готовим у культурному відношенні прийняти різноманіття, прийняти змішання різних народів, прийняти цей безлад, – інакше нас чекає повний провал [7, с. 40].

Більш того, глобалізація супроводжується не тільки культурними, але й мовними проблемами та дилемами. Мультикультуралізм і нерозривно пов'язаний з ним мультилінгвізм вже давно сали реальністю для багатьох регіонів світу. «Не в тенденції до мовної уніфікації, а в плутанні мов та ідентичностей б'ється вавилонське серце світового співтовариства», заявляє У. Бек [8]. Очікування «перемоги» глобалізації супроводжується виникненням міфів, наповнених песимізмом з приводу майбутнього мультилінгвізму. З цього приводу Х. Хаартман виокремлює два найбільш поширених: 1) глобалізація – це процес, який сильно змінює комунікативні умови нашого світу; 2) у процесі глобалізації мовне різноманіття сильно зменшиться, настане епоха масового вимирання мов [9, с. 176].

Існування цих міфів виправдано багатьма факторами, в тому числі і конфліктами, викликаними міжкультурними контактами на всіх рівнях і неефективною мовною політикою різних країн. Однак, на думку деяких вчених, саме глобальна спільнота здатна взяти на себе важливу функцію зі збереження мов.

В основному, впровадження моделі мультикультурної демократії в умовах глобалізації характеризується певними тенденціями, до яких можна віднести:

– інтеграція великої кількості емігрантів у державі, встановлення умов прийому і регулювання конфліктів;

- універсализація всіх етнокультурних груп для забезпечення рівності між ними, відсутність дискримінації як корінними так і корінних мешканців;
- етнокультурна локалізація як протидія глобалізаційним світовим процесам;
- на глобальному рівні демократичні норми мають істотне значення для забезпечення участі в ухваленні рішень і права голосу бідних країн, маргінальних співтовариств і меншин, що дискримінуються;
- транскультурна глобалізація – позиціонування та відстоювання етнокультурними групами своїх прав на світовій арені;
- втрата етнічними культурами базових характеристик, наслідком чого є трансформація моделей етнокультурної ідентичності;
- самоорганізація різних етнокультурних груп та індивідів, у тому числі політична самоорганізація;
- «розмивання» ядра національної мови в результаті лінгвоінформаційних запозичень, необхідних для комунікації у світовому просторі;
- визнання необхідності формування єдиного глобального культурно-, економіко-, інформаційного простору;
- встановлення механізмів підтримки демократичних принципів у світовому міжкультурному діалозі.

Поряд з визначенням перспектив політики мультикультуралізму, слід визначити і перспективи глобалізації. У цьому відношенні багатообіцяючим є визначення шведським вченим У. Ханнерцом явища «креолізації» як одного з основних процесів у межах розгортання глобалізації. «Креолізація» – заохочення державою культурного різноманіття, що базується не на автономії культур, а на їхній пов'язаності та взаємодії є особливо актуальним для подальшого становлення і розвитку моделей мультикультурної демократії в різних країнах світу [10].

Підсумовувавши треба зазначити, що глобалізація сьогодні є невідворотною реальністю, в той час, як формування мультикультурних демократій є лише початковим етапом винайдення дієвого механізму культурного співіснування. Щодо перспектив впровадження моделей мультикультурної демократії в умовах глобалізації можна навести наступні:

1. Усім державам, спільнотам та індивідам – належить зробити вибір, чи слід прагнути до насадження гомогенної національної ідентичності? Або вони повинні сприяти різноманіттю і не відкидати «культурне зрощування» в умовах глобалізації;
2. В умовах глобальної мережевої культури модернізується ідентичність, формуються нові види ідентичності та політичні інтереси;
3. Збереження різноманітності культур, принцип демократії підтримувати різноманітність, тому необхідний пошук збереження цього багатства;
4. Головною метою мультикультурної демократії повинно стати не зберігання традицій, а захист культурної свободи і розширення свободи вибору – способу їх життя і самосвідомості;
5. У міру зменшення диспропорцій і нерівності в економічній і політичній областях зменшується і загроза культури бідніших і слабкіших співтовариств.

Таким чином, глобалізація є складним явищем і включає в себе як привабливі, так і досить суперечливі процеси. Привабливість її пов'язана, на-

приклад, з високим рівнем свободи, якої набуває людина в своїй діяльності. Прикладом ж тих проявів глобалізації, які викликають питання у їх доцільності, може слугувати вестернізація культур з якою найчастіше асоціюють глобалізацію, і побоювання втратити свою культурну ідентичність. У цих умовах виникає необхідність переосмислення ролі і значення мультикультуралізму, покликано-го в ідеалі забезпечувати безконфліктність мультикультурних суспільств

Зважаючи на глобальний характер майже усіх світових процесів, очевидно, що проблеми становлення та розвитку української держави неможливо аналізувати поза європейського та глобального контексту. Враховуючи те, що нинішні глобалізаційні процеси сприяють значній культурній та етнічній мобільності представників різних суспільств, важливим стає досвід вирішення зростаючих міжкультурних протиріч, з якими наразі стикаються багато демократичних країн світу. Більш того, приклади впровадження і функціонування моделі мультикультурної демократії в різних регіонах світу довели свою ефективність, а отже можуть бути запозичені та частково втілені для вирішення проблем у сфері міжкультурних відносин в Україні.

Що стосується нашої держави, то Україна етнічно є порівняно однорідною країною. За даними національного перепису, що відбувся у 2001 році можна зробити висновок, що Україна поліетнічна держава. Відповідно до перепису, у країні мешкають представники 130 національностей. Кількість українців становила 37,5 млн. осіб (77,8 % всього населення), традиційних етнічних меншин: росіян – 8,3 млн. осіб (17,3 %), білорусів – 276 тис. (0,4 %), молдаван – 259 тис. (0,5 %), кримських татар – 248 тис. (0,5 %), болгар – 205 тис. (0,4 %), угорців – 157 тис. (0,3 %), румун – 151 тис. (0,3 %), поляків – 144 тис. (0,3 %), євреїв – 104 тис. (0,2 %), вірмен – 100 тис. (0,2 %), греків – 91 тис. (0,2 %), німців – 33,3 тис. (0,1 %). Інші народи представлені в Україні меншими групами (окрім ромів – 47 тис., азербайджанців – 45 тис. та грузин – 34 тис.) чи поодинокими респондентами [11, с. 21].

Варто відзначити, що подібна однорідність не завжди має місце у мовному відношенні. За даними нещодавнього перепису – 62 % населення України визначили українську мову як свою рідну, майже 30 % – російську. Приблизно 3 % населення вважає рідною іншу мову [12, с. 37].

Здобуття Україною незалежності стало першим викликом для нашої держави у впровадженні політики мультикультуралізму, яка, варто наголосити, не отримала офіційного визнання та існує в основному на рівні неофіційних намагань та законодавчих зусиль щодо гармонізації міжетнічної ситуації у країні. В даному випадку першочерговим завданням стало створення основних засад державотворення, у тому числі поєднання різних етнокультур у новому форматі незалежної держави. Реалізація етнонаціональної політики в Україні, починаючи з періоду 1980-1990-х років, відбувалася у межах трансформації національних відносин радянських часів з вкрапленням елементів ліберально-мультикультурної парадигми, направленої на гармонізацію взаємин титульної нації з представниками інших етносів, заснованої на толерантному ставленні до етнічних груп чи окремих представників інших етносів, їх активній участі в суспільно-політичному житті [13, с. 20].

Саме на сучасному етапі розвитку української державності прийшов вдалий час для вироблення

нової за підходами та якістю політики українсько-го мультикультуралізму та напрацювання стратегій гармонізації міжетнічних культурних взаємовпливів. У цьому зв'язку завданням політики мультикультуралізму є поєднання інтересів розвитку української культури з іноетнічними культурами, зокрема, російською, представники якої часто не вважають себе національною меншиною.

При розробці стратегічних напрямів етнокультурного розвитку країни слід враховувати також динаміку трансформації етнічного складу населення. Це має велике значення для розробки загальної соціально-економічної стратегії, з'ясування та оцінки майбутніх показників ринку праці та економічного розвитку, визначення системи пріоритетів соціального захисту з врахуванням прогнозованих змін ментальності населення, а також для впровадження ефективної політики мультикультуралізму.

Досить різноетнічна мапа України свідчить про те, що держава має свою унікальну історію впровадження елементів мультикультурної політики на своїх теренах. Здавалося, що народ який був довгий час розділений та не мав своєї держави не здатний до швидкого та безболісного об'єднання. Проте, практика засвідчила, що таке об'єднання можливе. Адже у результаті з'явилося виключне сплетіння різних етнокультурних традицій, звичаїв, обрядів, толерантності та культури спілкування в рамках однієї держави. Режими, під час правління яких довелося жити українцям, без власної концепції державності, наклали помітний відбиток на менталітет українського етносу. Прагнення Російської та Австро-Угорської імперії розколоти цілісність української нації призвело до того, що на рівні підсвідомості заклалася недовіра частини західних українців до східних і навпаки.

Доцільно наголосити на тому, що багатоманітність етнічних, культурних, конфесійних спільнот і меншин України не є непереборною перешкодою формуванню єдиної української нації та спільної громадянської ідентичності. В свою чергу, повсюдне розпалювання міжетнічних протиріч на теренах нашої держави є переважно проявами політиканства.

Є підстави вважати, що саме демократія створює умови для зовнішнього визнання та внутрішнього самоусвідомлення України як полікультурної держави. Враховуючи українську спрямованість на шлях європейської демократизації, перейняття деяких принципів мультикультурної політики Заходу, очевидно, може бути вдалим підготовчим моментом у процесі інтеграції України у Європейське співтовариство. В даному разі слід враховувати, що одним із нових шляхів функціонування такого суспільства постає модель мультикультурної демократії, що вже є повністю або частково втіленою в ряді західних країн.

Водночас в даному разі, необхідно приймати до уваги і негативний досвід впровадження ідей мультикультуралізму, що призвів до того, що ряд європейських політиків змушені були (Німеччина, Італія, Британія, Нідерланди) визнати абсолютну «поразку» мультикультурної політики у їхніх країнах [14].

З цих позицій, важливим питанням стає виокремлення пріоритетних цілей та напрямків часткового впровадження та налагодження механізмів функціонування моделі мультикультурної демократії в Україні. Зважаючи на те, що така необхідність, в принципі, існує з огляду на вдалі приклади реалізації такої політики у досліджува-

них у попередніх підрозділах країнах (Швейцарії, Бельгії).

Першочерговим в даному разі вважається адаптація української законодавчої бази стосовно даної проблематики до західних її аналогів. Адже наявність етнокультурного та мовного розмаїття ще не може бути підставою для визнання суспільства мультикультурним. Для цього Україні необхідне нормативне затвердження такої політики. Так, попри чималу напрацьовану законодавчу базу щодо мовно- та етно-національних відносин в Україні, деякі важливі питання досі залишаються неврегульованими, або врегульованими, але не на рівні європейських стандартів.

До напрямків реформування українського законодавства стосовно означеного питання можна віднести такі:

- реальне, а не деклароване впровадження принципів Європейської конвенції регіональних мов та мов меншин;
- посилення відповідальності фізичних та юридичних осіб, політичних партій та ЗМІ за прояви ксенофобії, розпалювання міжнаціональної та міжконфесійної ворожнечі;
- урегулювання правового статусу національних меншин на території України;
- правове забезпечення потреб колишніх депортованих народів (кримських татар тощо).

Треба усвідомлювати, що мультикультурна політика не є механізмом впровадження та сприяння розвитку мультикультурності. Навпаки, вона є тим механізмом, який не дає поліскладовій (у культурному, національному, мовному відношеннях) державі стати контрастно багатокультурною, а отже роздробленою. В даних умовах, коли умисне роздроблення держави в Україні є лише проявом політичної некомпетентності, існують широкі можливості та сприятливі фактори для здійснення неупередженого та критичного аналізу досвіду функціонування різних варіантів мультикультурної політики з окремих держав. Це надасть можливість змоделювати саме такий різновид мультикультурної демократії, що буде ефективним та доцільним з огляду на українську суспільно-політичну реальність [15].

В ідеалі, модель мультикультурної демократії в Україні має стати новою політичною стратегією, що визначатиме якісно нові засади організації політичного процесу, які базуються на тому, що особистість повинна бути вільною від негативних етнокультурних стереотипів і володіти розвинутим почуттям розуміння та прийняття інших культур. Сьогодні дані цілі закладаються багатьма спільними (у співпраці з західними партнерами) освітніми програмами та проектами, міжнародними стажуваннями, формуванням мультикультурного та мультинаціонального середовища в закладах освіти та культури тощо.

Одним з перших завдань на шляху втілення ефективної мультикультурної політики для України є винайдення важелів для врегулювання конфліктів двох найбільших регіонів України (Захід-Схід), в яких історично проживають різні етноси, з різними мовами, культурами і світоглядом. Навіть незважаючи на те, що дані культури є досить спорідненими. З цього приводу, М. Бердяєв зауважував, що споріднені й близькі між собою народи менш схильні розуміти один одного та швидше відштовхуються, ніж далекі або чужі один одному народи [16, с. 54]. Це підкреслює важливість становлення мультикультурної демократії в Україні як найменш радикальної політики, хоч і

в не сильно диференційованому, але все ж багато-складовому українському суспільстві.

Сьогодні ж в українській політиці широко використовується монокультурний підхід, який укорінює створені ідентифікаційні групи «Захід», «Схід» для політичного маніпулювання на ціннісному рівні. Це, в свою чергу, є негативним аспектом для консолідації України. Адже багатокультурність українського суспільства є системою складної організації з власною (історично-регіональною, світоглядною, етносоціальною) специфікою. Створення демократичної та правової держави, процес формування української ідентичності зумовлює необхідність консолідації українського суспільства шляхом мирного і толерантного співіснування.

В даному випадку, показово, що попри фактичну відсутність серйозних міжнаціональних конфліктів, рівень толерантності у психологічному вимірі громадської свідомості постійно знижується, натомість мають місце тенденції до зростання таких форм нетерпимості, як ізолюваність та ксенофобія.

З цих позицій, процес впровадження мультикультурної політики для «перехідної» України повинен на першому етапі супроводжуватися вихованням загальнолюдських норм і цінностей: толерантності, терпимості, взаємодопомоги, сприймання відмінностей і ставлення з інтересом до інших культур. Проблема «інакшості», як базова для мультикультуралізму має вирішуватися в Україні як першочергова стратегія не поверхневою, а корінної реформи не лише сфери політики, але й всього світогляду загалом. Крім того, соціально-політична і економічна нерівність етнічних спільнот, що складають державу, гальмує сталий розвиток України загалом.

Проблемною постає ситуація щодо власне культурної політики в Україні. Сама культура в Україні не лише втратила відповідне місце серед пріоритетів державної політики, але й опинилася на периферії державних інтересів. Як наслідок, утворився розрив між так званою «офіційною культурою», що фінансується з бюджету, і такою, що орієнтована на сучасні суспільні потреби культурної діяльності [17]. Модель мультикультурної демократії якраз є поєднанням вирішення актуальних проблем суспільного життя України і водночас дотримання вектора демократичної політики, надаючи змогу Україні долучатися до світового культурного процесу.

Враховуючи це, треба водночас зазначити, що формування української мультикультурної політики неможливе без дієвого громадянського суспільства, про необхідність побудови якого останні роки дискутують представники вітчизняної суспільно-політичної думки та політикуму.

Беззаперечно важливим фактором для становлення мультикультурного суспільства є освітня політика держави. Принципи мультикультуралізму повинні вкорінюватися і пропагуватися не радикальними шляхами, а лояльними. Вони, перш за все, повинні визнавати перспективність у майбутньому, а не зараз одразу. Основними напрямками розвитку мультикультурного виховання у сучасному українському соціумі, є такі напрямки виховної роботи: 1) національно-патріотична, 2) політична, 3) громадська; 4) правова; 5) естетична, 6) духовна та ін., які можна реалізувати через реформування навчальних програм, підручників та спеціальні системи навчальних закладів.

Тим не менш, сьогодні модель мультикультуралізму не обговорюється українським політикумом,

очевидно, головним чином через суперечності, що випливають з її реальної несумісності з домінуючими принципами української національної єдності. Водночас цю «єдність» керівники нашої держави обіцяють українцям вже понад 20 років, запевняючи, що Україна знайде її коли вступить в європейську (ЄС) та загальносвітову сім'ю. Попри це, мало хто дійсно усвідомлює, що сьогодні Європу і світ поряд з економічним потенціалом держави, цікавить ефективність внутрідержавної демократії у регулюванні культурних розбіжностей і міграційних процесів.

В Україні існує і інший підхід, який можна назвати підходом «гнучкої інтеграції» з елементами стратегії мультикультуралізму, проте лише «з елементами». Це, в першу чергу, проявляється в таких сферах, як релігія і відносини із сусідніми країнами. Вона полягає у відмові держави від втручання у міжцерковні стосунки, особливо між православними конфесіями. Адже просування ідеї єдиної помісної православної церкви, наприклад, скоріше зашкодить інтеграції країни, ніж допоможе їй. По-друге, збереження дружніх партнерських стосунків із Росією та іншими сусідніми країнами. Адже прояви русофобії, тощо в зовнішній політиці роз'єднують країну і створюватимуть низку внутрішніх та зовнішніх конфліктів [18].

Крім того, аналізуючи чинне законодавство України, дослідниця С. Дрожжина зазначає, що сучасне право спрямоване на поєднання національного розвитку культури з розвитком загальнолюдських цінностей, з визнанням пріоритету міжнародних правових норм регулювання культури [19]. Дуже важливо в даному разі, що українське законодавство не обмежує розвиток національних меншин як в культурному, так і в політичному плані, і не тягнє до ведення монополітики, що є позитивом для розбудови мультикультурної демократії.

Щодо конструктивних аспектів моделі мультикультурної демократії, що доцільно було б (зрозуміло, із деякими доповненнями та змінами) прийняти та впровадити в Україні, то до них можна віднести:

- налагодження співпраці державних експертів (Комітет з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин) та організацій національних меншин з приводу розробки та втілення спільного бачення загальнонаціональних пріоритетів у етно-політичній сфері;
- запровадження освітніх програм щодо формування толерантності та взаємоповаги представників різних національних, мовних та релігійних груп. Водночас подолання шляхом виховання аспектів ксенофобії та дискримінації за національними та іншими ознаками;
- удосконалення існуючого та формування системи модернізованого вітчизняного законодавства у сфері етнополітики (з урахуванням практики розвинутих багатоскладових держав Заходу);
- підвищення якості державного етнополітичного менеджменту, його відкритості і висвітлення у ЗМІ.
- запозичення позитивного досвіду впровадження механізмів координації дій уряду та меншин під час реалізації державної політики на центральному та місцевому рівнях, у сприянні задоволення потреб національних меншин у місцях компактного їх проживання;
- на практиці формування нового вектора національної політики, що б враховував не тільки

декларації, але й регламентував практичні механізми реалізації прав національних меншин.

Аналізуючи досвід та підходи бельгійського та швейцарського уряду в реалізації політики мультикультуралізму, варто зауважити, що для України приклади цих держав є реальними прикладами економічної, культурної, політичної єдності людей на шляху побудови мультикультурної демократії. Проте в даному разі не треба забувати про їх історично сформовану поліскладовість в усіх сферах життя. Набагато важливішим для нас є приклади Німеччини, Франції та Великобританії. Німеччина – це одна нація і дві мови (верхньонімецька та нижньонімецька), що співвідносяться не більше не менше, як українська та російська. Їх регіональні розбіжності так само дуже виразні (досить пригадати Баварію), проте, в країні існує одна (спільна) свідомість – німецька. Дослідження досвіду врегулювання міжкультурних протиріч даних країн для України було б набагато кориснішим.

Таким чином, Україні, не зважаючи на наявність як внутрішніх так і зовнішніх загроз, поки вдається проводити в цілому дієву політику мульт-

тикультуралізму. Законодавство України щодо регулювання прав національних меншин загалом відповідає міжнародним стандартам. Конституція України та Закон «Про національні меншини» забороняють дискримінацію за національними, мовними, расовими чи релігійними ознаками. Україна ратифікувала Рамкову конвенцію про захист прав національних меншин та Європейську хартію регіональних мов або мов меншин. Однак є значні розбіжності між термінологією національного законодавства і міжнародних конвенцій, що ускладнює виконання положень документів, спричиняє виникнення низки проблем юридичного та політичного характеру. Україна має потужну законодавчу базу, яка регулює етнокультурні та етнічно-національні взаємини у державі. Однак у багатьох випадках ця база не забезпечує належного вирішення певних проблем, які нарізали у соціумі. Воно гальмується значною мірою через неусталеність окремих положень і термінів, через відсутність певних концептів в українському законодавстві, а також через невідповідність, яка існує між задекларованими настановами та реальним їх впровадженням.

Список літератури:

1. Шипилов А. Судьба демократии в эпоху глобализации [Електронний ресурс] / А. Шипилов // Философские науки. – 2005. – № 11. – Режим доступа до ресурсу : <http://www.ecsocman.edu.ru/images/pubs/2006/06/09/0000279280/shipilov3.pdf>
2. Democracy's Century: A Survey of Global Political Change in the 20th Century. NY: Freedom House [Електронний ресурс]. – 2001. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.freedomhouse.org/reports/century.htm>
3. Афанасьевский В. Мультикультурализм и процессы глобализации в современном мире / В. Афанасьевский. – М. : – 2005. – С. 38.
4. Fleiner T. Constitutional Democracy in a Multicultural and Globalised World / T. Fleiner, L. Fleiner. – Springer. – 2005. – 670 p.
5. Marri A. Multicultural Democracy: toward a better Democracy [Електронний ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://pdfserve.informaworld.com/6624713665437.pdf>
6. Колесников А. С. Мультикультурализм, глобализация, толерантность / А. С. Колесников // Толерантность и интолерантность в современном общества. – СПб. : – 2007. – С. 45–47.
7. Democracy's Century: A Survey of Global Political Change in the 20th Century. NY: Freedom House [Електронний ресурс]. – 2001. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.freedomhouse.org/reports/century.htm>
8. Бек У. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-политическая экономия / У. Бек [пер. с нем. А. Григорьевой, В. Седельника, послесловие В. Федотовой, Н. Федотовой]. – М. : Прогресс-Традиция; Издательский дом «Территория будущего» (Серия «Университетская библиотека Александра Погорельского»). – 2007. – 464 с.
9. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории : [в 2-х т.] / О. Шпенглер; [пер. с нем., Вступ. ст. и примеч. К. А. Свасьяна]. – М.: Мысль. – 1993. – Т. 2. – 606 с.
10. Ушанова И. А. Глобализация и мультикультурализм: пути развития [Електронний ресурс] / И. А. Ушанова – 2006. – Режим доступа до ресурсу: [http://admin.novsu.ac.ru/uni/vestnik.nsf/all/B5474AE10A352555C3256F1F0049D1F2/\\$file/%D0%98.%D0%90.%D0%A3%D1%88%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf](http://admin.novsu.ac.ru/uni/vestnik.nsf/all/B5474AE10A352555C3256F1F0049D1F2/$file/%D0%98.%D0%90.%D0%A3%D1%88%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf)
11. Калакура О. Я. Мультикультурализм: сутність і перспективи для України [Електронний ресурс] / О. Я. Калакура. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Chl/2010_2/2-2.pdf
12. Дрожжина С. Культурна політика сучасної полікультурної України: соціально-філософський та правовий аспекти: Монографія / С. В. Дрожжина. – Донецьк, 2005. – 196 с.
13. Калакура О. Я. Мультикультурализм: сутність і перспективи для України [Електронний ресурс] / О. Я. Калакура. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Chl/2010_2/2-2.pdf
14. Антонюк О. Історичні основи етнополітики України / О. Антонюк // Людина і політика. – 2003. – № 2. – С. 25–31.
15. Бондарук С. Досвід західних демократій та мультикультурний розвиток України [Електронний ресурс] / С. Бондарук. – 2006. – Режим доступа до ресурсу: www.edportal.org.ua/books/Conference_2002/Bondaruk.pdf
16. Там само.
17. Малахов В. Культурный плюрализм versus мультикультурализм / В. С. Малахов // Скромное обаяние расизма и другие статьи. – М., 2001. – 203 с.
18. Латигіна Н. Передумови демократизації суспільства: основні підходи / Н. Латигіна // Політичний менеджмент. – 2009. – № 19. – С. 15–18.
19. Дрожжина С. Культурна політика сучасної полікультурної України: соціально-філософський та правовий аспекти: Монографія / С. В. Дрожжина. – Донецьк, 2005. – 196 с.

Гордиенко А.В.

Черноморский государственный университет имени Петра Могилы

К ВОПРОСУ О ПРОБЛЕМАХ ВОПЛОЩЕНИЯ ПОЛИТИКИ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛИЗМА В ЭПОХУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ: МИРОВЫЕ И УКРАИНСКИЕ ПЕРСПЕКТИВЫ

Аннотация

Данная статья посвящена изучению и обобщению основных проблем и препятствий на пути реализации политики мультикультурализма. Автор анализирует международный и украинский опыт. Кроме того, в статье приводятся прогнозы относительно перспектив становления данной политики на украинском и мировых просторах.

Ключевые слова: мультикультурализм, миграция, Украина, политика, глобализация.

Gordienko A.V.

Petro Mohyla Black Sea State University

TOWARDS THE PROBLEM OF MULTICULTURAL POLICY REALIZATION AT THE AGE OF GLOBALIZATION: WORLD AND UKRAINIAN PROSPECTS

Summary

This article deals with the study and generalization of the main problems and obstacles to implementation of the multicultural policy. The author analyzes the international and Ukrainian experience. In addition, the article provides predictions about prospects of this policy development on Ukrainian and international territory.

Keywords: multiculturalism, migration, Ukraine, policy, globalization.

УДК 342

ПРОБЛЕМА ФЕДЕРАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Корольова Ю.М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена питанню можливості та доцільності запровадження федеративного державного устрою в Україні. Автор аналізує позиції прихильників та противників формування України як федеративної держави. На основі цього автор визначає власні висновки щодо даного питання.

Ключові слова: федералізація, федерація, державний устрій, федеративна держава.

Постановка проблеми. У сучасних умовах важливою складовою успішного державотворення незалежної України є оптимальна побудова державного устрою. Проблема практичної оптимізації державного устрою України є багатогранною і комплексною, її вирішення опосередковує необхідність здійснення загальнотеоретичного, організаційного, фінансово-економічного, соціально-ментального та етнічно-національного багатовимірного наукового пошуку. Крім того, реформування державного устрою має відбуватися на чіткій нормативно-правовій основі.

Виникає питання про те, яка форма державного устрою є найбільш оптимальною для України – унітарна чи федеративна, у якому форматі можна не лише безболісно і швидко подолати національно-політичні та соціально-економічні проблеми українського суспільства, але й створити міцну політико-правову основу як для розбудови Української держави, так і посилення її ролі у міждержавних відносинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема федералізації Української держави стала предметом дослідження таких вітчизняних вчених як С. В. Адамович, Я. В. Верменич, М. С. Грушевський, М. І. Козюбра, А. М. Колодій, В. В. Ко-

пейчиков, М. І. Михальченко, О. Саліковський, В. Ф. Погорілко, С. О. Телешун, В. М. Шаповал, С. Шелухін та інші. Однак, на основі аналізу позицій як прихильників, так і противників питання щодо федералізації України сформулюємо власні погляди на цю проблему.

Метою даної статті є висвітлення поглядів прихильників федеративної та унітарної форми державного устрою в Україні, а також висловлення власної позиції автора щодо даної проблеми.

Результати дослідження. Варто зазначити, що проблема федералізації України як держави не є новою. Вона була актуальною як у період національної революції 1917-1921 року, так і обговорювалась у працях українських вчених у міжвоєнний період, а також в період зародження української незалежної держави.

Так, в історії Центральної Ради можна виділити два етапи: автономістський (березень – жовтень 1917 р.) і державно-уенерівський (жовтень 1917 – квітень 1918 рр.). Перший пов'язаний зі спробами реалізувати ідею національно-територіальної автономії, юридичним констатуванням означеного статусу щодо українських земель, характеризується «політичною війною» між Центральною Радою і Тимчасовим урядом. Державно-